

باشد بلکه نیازمند دقت و سنجش هر چه بیشتر است .

در این کشور نهضت مشروطه بوجود آمد و عده‌ای بدان پیوستند و گروهی نیز در صف مخالف بمبارزه با آن پرداختند و در میان هر دو دسته باز موافق و مخالف و دوست و دشمن وجود داشت. چنانکه دیدیم و شنیدیم که در دوره مشروطه اول واستبداد صغیر و مشروطه دوم رجال عصر یکدیگر را بسختان ناسزائی مستوندند که حکایت از اختلافات درونی میان آنها میکرد. بیچاره ملك المتكلمين و سيد جمال اسفهانى و جهانگیرخان شیرازی جان خود را در این راه دادند ولی این جان نثاری و فداکاری زبان بدگو را کوتاه نکرد و هنوز پس از سالیان دراز در باره آنها سخن نامطلوب گفته میشود. زیرا گروهی در روز چهارشنبه چیزی از دست داده‌اند و عده‌ای هم در همان روز چیزی یافتند بدیهی است روز چهارشنبه برای طبقه اول روزی شوم و برای دسته دوم روز سعدی است و هر دو حق دارند از چهارشنبه ستایش یا نکوهش کنند .

مبارزه سیاسی روس و انگلیس در ایران از عهد شاه سلطان حسین بصورت ضعیفی آغاز و در عهد ناصرالدین شاه بکمال خود رسید.

این مبارزه که تاکتیک هدفها و کیفیت اجرای آن برای صدر اعظم و وزیر امور خارجه آن عهد مجهول بود، متدرجا شامل حال همه چیز و همه کس شد و وقتی مثلا کسی از شیراز برمیخواست و ادعائی میکرد که روی موافقی بسمت جنوب داشت طبیعتا در مازندران هم باید قرینه‌ای بوجود آید که رو بسوی بحر خزر داشته باشد . منتهی وقتی یکی از خاندانی بود که سابقه همکاری در ترجمه انجیل بزبان فارسی یا مارتین کشیش داشت دیگری هم باید بامنشی سفارت روس خویشاوندی داشته باشد تا هنگام ضرورت آن سفارت بتواند از تعقیب و محاکمه یا مجازات جلوگیری کند .

در کشمکش میان علما و دولت وقت که بصدر فتوای تحریم تنباکو منجر شد ، این مبارزه خارجی در وضع داخلی انعکاس می‌افکند که حتی ملك التجار که باروسها در منطقه ارتباط و داد و ستد بود قهرمان تبلیغ و ترویج حکم حرمت معرفی میشد.

یا آنکه پس از بمباردمان مجلس عده‌ای از مشروطه طلبان بسفارت انگلیس

پناه بردند و از حبس و قتل نجات یافتند همانطور که محمد علی شاه هم توانست بعد از سقوط استبداد صغیر بسفارت روس برود و از شر تعقیب مصون بماند.

این يك شور بختی سیاسی برای مملکت ما بود که در برابر منافع و مطامع آنها هیچ قدرت مقاومت داخلی باقی نباشد و نفس پرستی و سودجویی و بیعلاقگی رجال مملکت نسبت بمصالح مشترك در میان حاکم و محکوم و تابع و متبوع چنان سنگ تفرقه افکننده باشد که به بیگانه مجال دخالت و اعمال نفوذ در کارهای داخلی بدهد.

ما نمیتوانیم به صرف اینکه در یادداشتهای مامورین روسیه تزاری از فردی یا مقامی انتقاد شده باشد و یا در نامه ها و گزارشهای مامورین انگلیسی از فردی انتقاد یا تمجید شده باشد ، بصحت آن مطالب اعتقاد پیدا کنیم بلکه باید هر تهمتی را در معرض تحقیق و نقیض قرار داد و دید که قرائن در این باره چه میگوید .

وقتی مشروطه در ایران اعلام شد فراماسونهای مکتب حاکمی یا اعتبار اینکه میرزا ملکم خان ناشر کلمه قانون بود ، در پیرامون این دستگاه گرد آمدند و جمعیتی بنام انجمن آدمیت تشکیل دادند که مکتب جوانهای جاه طلب و روشن فکر روز را بسوی خود جلب کرد. جاذبه این انجمن به جایی رسید که محمدعلیشاه هم در آن اسم ثبت کرد و بجای پنج تومان حق عضویت هزار اشرفی بصندوق جمعیت التقات نمود. هنوز او قصد بد خود را در حمله بمجلس نکرده بود که معلوم شد در میان استبداد و جمعیت ، حسن ارتباطی برقرار شد و بدین مناسب تجزیه در پیش آمد ولی بمباردهان مجلس به این قضیه پایان داد و معلوم نشد که این آدمیت در خدمت مشروطه بوده یا استبداد. تا اینکه حکومت استبداد صغیر پیش آمد و محمد علی شاه بعد از مدتی گرفتار در نتیجه مقاومت آذربایجان و قیام اصفهان در مقابل تسلیم و آشتی برآمده بود. هواخواهان استبداد بر اینکه او را منصرف سازند زمینه می چیدند ، اینك بگزارش مأمور مخفی آزادیخواهان بنگرید که جریان يك اجتماع مسئدین را برای توطئه برضد مشروطه بخط خود نوشته و اینك در جزو اسناد دولتی موجود است .

«نمره اول» - سوم جمادی الاولی - مجلس مناقبین

سه روز پیش در رستم آباد در منزل مفاخر الملك مجلسی تشکیل یافت که من بنده همه اعضای آن را نمی‌شناختم. بعضی را از نوکرها پرسیدم که اسامی آنها از اینقرار است: مفاخر الملك - میرزا عباسقلی مدیر آدمیت - امین الملك - آصف الملك کرمانی - میرزا عبدالمطلب یزدی - حاجی محمد اسمعیل مغازه (معین الضرب) ارشد السلطنه (برادر ارشد الدوله) - مختار السلطنه کاشی - میرزا احمدخان حیدری - امام جمعه خلخالی میرهاشم - حاجی علی اکبر بروجرودی - شیخ حسن سنکلی - سید شرفه - سید واعظ اصفهانی. پس از مذاکرات طولانی نتیجه این شد که بهر قسم باشد از اجزاء و طالبان حقوق بدبگویند خود اظهار مشروطه خواهی کنند - میرزا عباسقلی خان گفت باید پولی ما به آدمها بدهیم که در مجالس بد بگویند و خودمان اعلانات منتشر دهیم. حاجی اسمعیل گفت «آدمها» بمجالس راه ندارند.

میرزای یزدی گفت مراد از «آدمها» اشخاصی میباشند که در انجمن آدمیت بودند نه اینکه مراد نوکرها باشند. مختار السلطنه گفت مردم شماها را میشناسند و حرف شما اثر نمیکند.

میرزا عباسقلی آدمیت گفت ما اعلانات ژلاتینی نشر میکنیم آدمها در مجامع میخوانند مثلاً مینویسم صنیع الدوله هواخواه روس حاجی سید نصراله پول گرفته است مستشار الدوله هواخواه شاه است و کذا سایر مشروطه خواهان را همین که دماغ آنها سوخت دیگر بمقصود رسیده و نفاق میان آنها افتاده. میرزا عبدالمطلب گفت مردم بیدار شدهاند و این بدگفتن يك روز و دو روز است ملاحظه کنید آصف الدوله در فارس شهرت داده سیدلاری را کشته‌اند، مردم ختم گرفتند عزادار شدهاند بعد در يك هفته معلوم شد دروغ بوده است حال ما بسبب شنیده‌ها بعضی اشتهاارات را بدهیم بعد که معلوم میشود خلاف آن، پس اولی آنست که روزنامه آدمیت طبع و نشر بدهیم و مقاصد خود را در ضمن بنویسم.

باری حاجی محمد اسمعیل متقبل شد عجالة ده هزار تومان خرج این کار کنند . البته از مشروطه خواهان متوقعیم که در کار باشند ، دماغشان بسوزد این مزخرفات را استماع فرمایند . »

اینجاست که به انسان حیرت دست میدهد که آیا این همان آدمیتی است که برخی آنرا بنیان گذار فکر آزادی در ایران می پندارند و يك كتاب در شئون مشروطه خواهی او می نویسند یا دیگر است که نام عباسقلی آدهیت را بر خود بسته و عامل تخریب مشروطه بود استبداد شده است . بهر صورت باید در تحقیق اینگونه مسائل دقیق و عمیق و منصف بود

پس از انتشار ایرادات دانشمند محترم، چون ایشان در مقاله خود اظهار عقیده کرده بودند که انتشار این اسناد (بماهیت و معنویت يك ملت ارتباط پیدا میکنند)، برای اینکه بایشان ثابت شود که رجال خائن در بار قاجاریه منتخبین ملت ایران نبودند تا اسناد خیانت آنها با ماهیت و معنویت ملت ایران ارتباط داشته باشد ، شرح زیر در گرامی روزنامه پارس چاپ شد :

«آقای اسمعیل راین که از نویسندگان قدیمی مطبوعات کشورند و سالیان دراز است با نوشتن مقالات مستند تاریخی با بسیاری از روزنامه ها و مجلات همکاری دارند، مقاله ای تحت عنوان : « واقع بینی و حقیقت جوئی در تاریخ » نگاشته و برای انتشار به روزنامه پارس فرستاده اند . این مقاله در پاسخ مقاله «در میان حق و باطل» است که بقلم استاد فاضل آقای محیط طباطبائی در پارس منتشر گردید .

آقای راین اخیراً دست به نوشتن يك سلسله مقالات زده اند که در میان خوانندگان ایجاد سروصدای موافق و مخالف کرده است . حسن این مقالات همین است که در معرض داوری صاحب نظران قرار میگیرد و نظرات و عقایدی که بر اساس مستندات تاریخی است درباره آنها اظهار میگردد . درج مقاله آقای راین نیز مولود همین نکته است و ما

امیدواریم هم آقای محیط طباطبائی که حقا از نویسندگان محقق و مورد احترام جامعه هستند و هم صاحب نظران دیگر در این قبیل موارد که پای راز تاریخ در میان است، اطلاعات و معتقدات خود را بنویسند که نکته مبهمی در نقل حقایق تاریخی باقی نماند. درج مقالات موافق و مخالف در پارس فقط برای روشن شدن این حقیقت است :

در روزنامه گرامی پارس مورخ ۲۷ بهمن ۴۵ مقاله ای تحت عنوان : « در میان

حق و باطل ، بقلم آقای محیط طباطبائی انتشار یافته بود که موضوع اصلی آن قضاوت در خدمت یا خیانت و ارزش کار و سوابق زمامداران ایران در دوره قاجار بود. مطلب اصلی که در آن مقاله عنوان گردیده این است که : « ... آنچه محقق است عدم قابلیت ذاتی و خودخواهی و بی اعتنائی آنان به مصالح و منافع عمومی بوده است . ولی آیا این افراد بی لیاقت و فاقد شخصیت، همه نوکر در خانه اجنبی و غلام سفارت انگلیس ، یا در شبکه چپی سفارت روس بوده اند ؟ این امری است که با ماهیت و معنویت يك ملت ارتباط

استاد سید محمد محیط طباطبائی

پیدا میکند ... »

چون اینجانب در احوال رجال و درباریان و بزرگان مملکت ایران در آن عصر مطالعاتی نموده و يك سلسله مقاله در مجله تهران مصور تحت عنوان : « حقوق بگیران انگلیس در ایران » انتشار داده ام ، اجازه میخوام نظر خود را درباره این مطلب مهم تقدیم دارم .

اساس تاریخ نویسی بر واقع بینی و حقیقت جوئی است و اگر نتیجه تحقیقات تلخ و

ناگوار باشد بهیچوجه آن حقایق را نمیتواند تغییر بدهد و کار اصلی مورخ و پژوهنده همین است که واقعیات را عرضه بدارد. چنانکه در سلسله مقالات خود بنا بر اسناد معتبر رسمی روشن کرده‌ام، در میان رجال عصر قاجار خائن و خادم دلسوز و یا بی‌اعتنا بمصالح ملت وجود داشته‌اند و این مطلب هیچ ارتباطی با «ماهیت و معنویت» ملت ایران پیدا نمیکند، زیرا آن‌کسان منتخبین ملت ایران نبودند که نماینده اخلاق ملت بشمار آیند. چنانکه سره‌افروز جوتز وزیر مختار انگلیس در ایران که در زمان فتحعلیشاه بایران سفر کرده و جزو اولین نفرانی بوده که به رجال عصر قاجار رشوه و حقوق و مقرری داده در اول کتابش راجع به مأموریت سیاسی خود در ایران میگوید: «فساد زمامداران ایران را نباید بحساب ملت ایران گذاشت و همه بدبختی ایران از دست آن رجال بوده است». از این جهت نباید خلط مبحث بکنیم و موضوع معنویت ملت ایران را با دفتر احوال رجال آن مخلوط نمائیم.

مطلب دوم راجع به ارزش کارهای زمامداران آن عصر است. این‌کسان همه از يك قماش نبودند. زیرا از يك طرف باحوال میرزا ابوالحسن خان شیرازی برمیخوریم که اسناد رسمی مستمری گرفتن او را از کمپانی هند شرقی در تهران مصور نقل کردم.

و در جهت عکس آن، ستاره درخشانی مانند میرزا ابوالقاسم قائم مقام رامی بینیم که در راه دفاع از منافع ایران و مبارزه با بسط نفوذ روس و انگلیس جان خود را از دست داد. در مقالات خود در تهران مصور، گزارش وزیر مختار وقت انگلیس را در باره سر نوشت قائم مقام نقل کردم و نشان دادم چه کسانی با سفارتخانه‌های اجنبی ارتباط داشتند و بمناسبت قتل قائم مقام بوزیر مختار انگلیس تبریک میگفتند.

سلسله مقالات مذکور نه تنها با استفاده از اسناد موجود در بایگانی عمومی انگلستان public record office تنظیم شده، بلکه از یادداشتها و کتب خارجی نیز برای تایید آنها استفاده گردیده است.

از جمله پس از نقل گزارش سر جان کمبل به وزیر خارجه انگلیس در باره رشوه

خواری «میرزا ابوالحسن خان» و «میرزا مسعودخان انصاری» یعنی دو وزیر خارجه‌ای که از انگلیسها و روسها رشوه و مقرری می‌گرفتند؛ بلافاصله یادداشت‌های میرزا حسین خان آجودانباشی را که توسط منشی او «گرم‌رودی» نوشته شده نقل نمودم. این یادداشتها عموماً در تأیید گزارش (که بیل) است موضوع برسر آنست که باید دید اگر سرجان کمبل با (خان ایلچی) و (میرزا مسعودخان) دشمنی داشته، آیا میرزا حسینخان آجودانباشی نیز با هر دو نوکر اجنبی دشمن بوده است؟

اگر گزارشهای وزرای مختار انگلیس که ۱۶۰ سال از تاریخ آنها می‌گذرد و از ۱۱۰ سال قبل تاکنون در معرض افکار عمومی محققان قرار گرفته است، صحیح نباشد و همچنین راپورت‌ها و گزارشهای امثال آجودانباشی نیز مطابق با واقع تلقی نشود، پس هیچ منبع و مأخذ قابل اعتباری وجود ندارد مگر اینکه سراغ (تاریخ معجم - روضه الصفا و ناسخ التواریخ) برویم.

حقیقت‌جویی در تاریخ، قواعد و اصولی دارد و در نگارش سلسله مقالاتی که مینویسم هدفی جز کشف حقیقت و واقعیات نداشته‌ام و همه جا تذکر داده‌ام که قول واحدی را نمیتوان مأخذ حقیقت قرار داد زیرا دربارهٔ مردان سیاسی اقوال موافق و مخالف فراوان است. نویسنده اگر غرض و مرضی نداشته باشد همه اسناد و گفته‌ها را مطالعه میکند و آنچه حقیقت است، بدست می‌آورد و اگر غیر از این شیوه‌ای پیش بگیرد قضاوتش بی‌مغز و نامعتبر خواهد بود.

نتیجه کلی که از مجموع مطالعات خود بر اساس معتبرترین اسناد و مدارک تاریخی و تطبیق آنها گرفته‌ام، اینست که در میان هر طبقه و صنفی از طبقات و اصناف اجتماعی ایران همه گونه مردم بوده‌اند. در میان رجال و وزیران کسانی مانند میرزا بزرگ قائم مقام و پسرش میرزا ابوالقاسم قائم مقام و میرزا تقی خان امیرکبیر بوده‌اند که مایه افتخار ملت ایران بوده‌اند و دوست و دشمن در نامه‌های رسمی و کتابها آنان را ستوده‌اند و نیز کسانی بوده‌اند که نه فقط خدمتی نکرده‌اند بلکه غلام حلقه بگوش سفارتخانه‌های

اجنبی بشمار میرفتند. همچنین در میان طبقه روحانیون به افرادی مانند شیخ عبدالحسین وحاجی میرزا هادی نجم آبادی و شیخ انصاری بر میخوریم که مظهر پر عیز کاری و آزادی و عزت نفسانی بوده اند و نیز کسان دیگری را میبینیم که از موقوفات «اورد» هند مستمری دریافت می داشتند. در میان مشروطه خواهان نیز کسانی بودند که خدمت ارزنده کرده اند و کسانی آلت فعل سیاست اجنبی شده اند و این اعمال طبقه اهل سیاست و یا روحانیت منحصر نبوده و نیست، بلکه در هر صنفی از طبقات اجتماعی از ادیب و معلم و تاجر و غیره مردم نیک و بد، و پرهیزکار و طرار و درست و نابکار پیدا میشود.

دو هفته پس از انتشار آنچه که در جواب دانشمند محترم محیط طباطبائی نوشته شده بود، ایشان جوابی تحت عنوان (از مذموم تا محمود) در گرامی روزنامه پارس باین شرح نوشتند:

ما نگوئیم بدو میل به ناحق نکنیم ورق کس سیه و دلق خود ارزق نکنیم
متأسفانه وقتی صاحب اختیار مملکت (فتحعلیشاه) در طی قرار دادی معتبر از دولت هند انگلیس قبول پول نقد برای جلوگیری اتباع ایران از حمله به مرزهای هندوستان و دفاع از استقلال کشور خویش در برابر رقیب سیاسی انگلستان میکرد و در ازای دریافت این وجه رابطه سیاسی خود را با دیگران برهم میزد و وابستگی سیاسی صاحب لیره و روپیه را گردن می نهاد، قبیح دریافت پول از بیگانه تا درجه مهمی ریخته شد و بس از آنکه فرزند والایبار و نایب السلطنه او (عباس میرزا) در طی قرارداد دیگری درخواست حمایت تزارهای روس را برای جانشینی پدر خویش میکرد، ابهت نوسل به بیگانه در این کشور شکسته شد و زمینه های فراهم آمد که امروز یک خبرنگار و پژوهنده از هردری که در آید بر روی زمین جای سم سمداران را مینگرد و تنها تاریخ گذشته کشور را میتواند از زوایه خدمت به بیگانگان در مقابل دریافت مزد و مقام از زیر نظر بگذراند.

اکنون که انگلیسها با نشر قسمتی از اسناد وزارت امور خارجه خود به معرفی کسانی پرداخته اند که روزگاری طوق ذلت همکاری با ایشان را برگردن داشته اند این فرصت به دست نویسندگان افتاده است که در معرفی عده‌ای از رجال عهد قاجاریه که بر طبق این اسناد مزدور سیاسی بوده‌اند، این گل میاه را به سینه خانواده‌های با اسم و رسمی بزنند که اگر امروز سربه‌خاک تیره فرو برده‌اند شاخه‌های جوان و جوانمهای تازه‌ای ازین و تبار ایشان در پیش روی ملت ایران مانند سرو میخراهند و از همه مزایای حکومت مشروطه برخوردارند.

اگر فردا روسها هم اسنادی را که از عهد کاترین بیعد راجع به ایران در گنجینه اسناد خارجی خود گرد آورده‌اند منتشر کنند آنوقت معلوم خواهد شد که چه فردهای تازمائی در این سیاهه سپهری ثبت خواهد شد.

ممکن است بگوئیم رقابت روس و انگلیس در مدت دوست سال اخیر زمینه برای این کار فراهم آورده و کسانی را که با مصالح خاص طرفی موافقت نداشته‌اند، به طرفی دیگر منتسب میکرده است.

در صورتی که مدارک سیاسی وزارت امور خارجه فرانسه و عثمانی و اطریش که در گنجینه‌های اسناد سیاسی پاریس و اسلامبول و وینه ضبط است انتشار یابد دنباله این سپهری و تبه‌کاری شاید تاجائی امتداد یابد که شامل حال روستائیان شمال و شرق و صحرائنشینان غرب و ملاحان جنوب ایران هم گردد و آنوقت این شعر فارسی که حکم مثل سایر را پیدا کرده مصداق و میمتری خواهد یافت:

گر حکم شود که مت گیرند در شهر هر آنکه هست گیرند

در صورتیکه حقیقت از این قرار است فقدان حس مسئولیت شخصی و روحیه اطاعت کورکورانه؛ قشر سطحی ملت ایران را در برابر جریان باد و آب و نور آفتاب بزننگ زده و سیه رو کرده و به چنین ورطه تباهی در افکنده بود در صورتیکه هسته مرکزی که شامل مردم زحمت کش مسلوب‌الاراده و بی‌خبر از جهان خارج و وضع داخل زندگانی میشد از این زننگ ورتنگ و ننگ برکنار افتاده بودند، مگر اینکه فردی یا افرادی

از این هسته درونی به فشر سطحی جامعه نقل مکان و مقام کرده و در سر نوشت یا آنها شرکت جسته باشند.

من منکر این معنی نبوده‌ام و هرگز در مقاله مورد نظر آقای راین با معرفی نسلهای متوالی فاسدی که برای سود خود کشوری را به روزگار سیاه افکنده بودند مخالف نیستم ولی به اعتبار این که سابقه امدادی ممکن است پنهان از نظر من و آقای راین و حتی مسئولین امور هم هنوز امداد داشته باشد و پیش از انتشار اسناد جاری آرشیوهای ممالک اروپا و آمریکا و آسیا برای ما، وقوف بر آن میسر نباشد، پیش خود می‌اندیشم که باید برای این درد بیدرمان چارهای جست.

آقای راین چاره را در معرفی آنها می‌شناسند و تا حدی هم حق دارند. من چاره را در اصلاح روحیات نسل جدید میدانم که برای خود وظیفه و مسئولیت مستقیم احساس کند و سربلندی خویش را در سربلندی ملت و مملکت بجوید. اگر از ذکر این اسامی و معرفی آنها به نسل جدید درس عبرتی به دیگران داده میشد به تأمین این هدف کمکی میکرد ولی با کمال تأسف جربانی را که برای دانشجویان ایرانی بخصوص در آمریکا در این سنوات اخیر فراهم آمده و پشت پا به مملکت و ملت و زبان و فرهنگ و دین و پدر و مادر خود زده‌اند و فرورفتن در باتلاقیهای مکونک برای تأمین مصالح يك دولت ییگانه را بر خدمت در سپاه ترویج و بهداشت کشور خود ترجیح میدهند، این جریان آسفانگیز نشان میدهد که در اثر نمایش این مناظر ننگ آمیز روز بروز چشم آنها انس بیشتر میگردد و اگر نسل کهن در ازای راتبی از سفارت روس و انگلیس و فرانسه خدمتی در زیر پرده به مصالح نیاسی ییگانه در ایران میکرد؛ نسل جدید دست از ماهیت ایرانی بودن و پارسیگوئی و مهر وطن و پدر و مادر می‌شوید و نه تنها برای فرد ییگانه طوق عبودیت او را برگردن میگیرد بلکه در محبت و خدمت و چاکری او خود را مستحیل و مستهلك میسازد. اینست که اظهار نظر کرده‌ام که بهتر است در تصدیق آنچه از نوشته‌های ییگانگان در مورد رجال ایران انتشار یافته است قدری دقت و تأمل و حتی تردید روا داشت و حتی الامکان کوشید پرده حجب و حیائی که هنوز کاملاً بر طرف نشده باز نگردد و

وسیله بلکه وسایلی برای تربیت نسل جدید فراهم آورد که دیگر يك فرد موجود باد و
 سه تذکره و چند تابعیت بسر نبرد و هر وقت لقمه در آمریکا یا اروپا چرب باشد ،
 بر سر خوان یگانه بنشیند و هر گاه در ایران تصور سودی برود به یاد یار و دیار بیفتد .
 با وجود این هرگز میل ندارم حقیقت مستور بماند و بر زبان و قلم نرود و ابدأ
 در نوشته خود مانع و مخالف اینک که آقای راثین حقوق بگیران سفارت انگلیس در روس
 و فرانسه و عثمانی و آمریکا و ژاپون و ایتالیا و سوئد و هلند و دانمارک را به ملت چشم و
 گوش بسته ایران معرفی میکند بیستم و امیدوارم با انتشار آن دسته اسناد سیاسی که
 تاکنون درون گنجینه های دیگر از دسترس من و ایشان خارج مانده ، کسانی را که
 هنوز نسبت بدیشان اندک حسن ظنی هم باقی است چنانکه بوده اند ؛ بشناسیم و توفیق
 ایشان را در ادامه این عمل که آنرا برای ارشاد نسل جدید بنظر خود سودمند دانسته اند ،
 از خدا مسئلت دارم .

<http://www.chetbayadkard.com>

آلودنگ ۱۷۶

آدمیت - عباسقلیخان : ۴۵۳

آدمیت - فریدون : ۱۳۵.۶۸.۵۷.۵۶

۳۹۹.۳۴۵.۳۳۰.۲۵۴.۱۳۸

آریستوف - ژنرال : ۱۳۴

آخوندکاشی : ۹۰

آصفالدوله - اللهیارخان : ۱۳۰.۹۵.۷

، ۱۳۸. ۱۳۷. ۱۳۶. ۱۳۵. ۱۳۲. ۱۳۱

، ۱۷۲. ۱۷۱. ۱۶۸. ۱۴۵. ۱۴۱. ۱۳۹

۳۳۹. ۱۷۷. ۱۷۶. ۱۷۵. ۱۷۳. ۱۷۲

، ۴۵۳. ۲۵۲

آصفالمک کرمانی : ۴۵۳

آقا خان بیک : ۳۸۱

آقا خان محلانی : ۳۳۲ تا ۳۵۰

آقازاده رشتی - شیخ اسمعیل : ۳۷۶ . ۳۷۵

آقاسی - حاجی میرزا : ۶۵.۶۳.۵۵.۳۶.۷

، ۱۴۲. ۱۳۷. ۱۳۵. ۱۱۶. ۱۱۵. ۷۵. ۶۶

۲۴۹. ۲۳۱. ۲۳۰. ۱۹۶. ۱۹۵. ۱۹۱. ۱۸۷

، ۲۴۱. ۳۳۵. ۳۱۱. ۲۶۴. ۲۵۲. ۲۵۱

، ۳۹۷. ۳۵۴. ۳۵۳. ۳۴۶. ۳۴۵. ۳۴۳

۴۱۰. ۴۰۷. ۴۰۲. ۴۰۰

آقا محمد خان قاجار : ۱۳۰. ۹۴. ۸۸. ۸۴. ۸۱

الف

ابراهیم خان شاه بندر - میرزا : ۱۲۸. ۱۲۷

ابراهیم سلطان : ۱۴۴

ابردین - لرد : ۷۰

ابوالحسن شیرازی - میرزا (ایلچی - خان

ایلچی - ایلچی کبیر) : ۱۷. ۱۸. ۱۹

، ۴۱. ۳۹. ۲۶. ۲۵. ۲۳. ۲۲. ۲۱. ۲۰

، ۸۶. ۷۱. ۷۰. ۶۹. ۶۴. ۶۳. ۵۰. ۴۶. ۴۴

، ۱۸۸. ۱۷۷. ۱۷۵. ۱۶۹. ۱۶۵. ۹۸. ۸۷

، ۳۰۷. ۳۰۵. ۲۸۴. ۲۸۳. ۲۶۶. ۱۹۶

۴۵۷. ۴۵۶. ۳۴۲

ابوکلل - حاج عطیه : ۳۷۳. ۳۷۱

احمد اصفهانی - حاجی میرزا = ۳۳۶

احمد خان : ۲۰۷. ۲۰۶

احمد علی میرزا - شاهزاده : ۲۸۲ . ۲۸۱

۲۸۹. ۲۸۷

اویب السلطنه - حاجی میرزا ابراهیم آقا : ۳۱۵

اویبالمک - عبدالعلیخان : ۲۷۵. ۲۶۹

افندی - حیدر : ۳۰۵.۳۰۰ ، ۳۹۲.۳۹۱	ارشد السلطنه ، ۴۵۳
اقبال - عباس ، ۱۹۵.۱۸۸ - ۴۴۶	ارغون میرزا ، ۲۶۱
الار - زان فرانسوا ، ۲۲۰	اسپریشک رایس - سرسبول ، ۳۱۳
السی - سرهزی ، ۱۲۷.۱۸۶ ، ۱۸۹.۲۱۹	استالین ، ۴۳۳
۳۹۵.۴۰۴	استراچی ، ۸۳
امام جمعه - میرزا ابوالقاسم ، ۲۳۵.۲۳۰ ، ۸	استیل - ویلیام ، ۲۶.۲۶۰ ، ۸۷.۴۱
۲۳۶.۲۳۸	استیونس ، ۲۶۴.۲۹۶.۲۹۲ ، ۳۰۷.۳۸۹
امام جمعه میرمحمد مهدی ، ۵۱.۵۲.۵۶.۶۶	۳۸۲.۳۸۶.۳۸۷.۳۰۴.۴۱۷
۱۹۱	استورز - سردونالد ، ۳۷۳.۳۷۴.۳۷۵
امام وردی میرزا ، ۵۱.۵۱.۱۵۴.۱۷۵	استویک ، ۳۹۴
امبورگر ، ۱۷۰	آسداله ، ۲۵۰
امیرخان سردار ، ۲۸۴	آسداله خان ، ۱۱۵
امیر خیزی ، ۳۲۰.۳۲۱	آسداله - شیخ ، ۱۰۶
امیر دیوان - نبی خان ، ۳۵۳	اسکاروایلد ، ۴۲۵
امیر اصلان خان ، ۱۴۰.۱۴۱	اسارت ، ۳۱۴
امیر کبیر - میرزا تقیخان ، ۶۰۵.۶۰۸.۶۳.۷۳	اشرف زاده ، ۳۲۰.۳۲۱
۱۱۶.۷۶.۱۳۹ تا ۱۴۱ ، ۱۸۹.۱۹۴	اصلان خان ، ۲۰۳.۲۰۶.۲۰۷
۱۹۷.۱۹۹ ، ۲۲۸.۲۲۹ ، ۲۳۰.۲۳۱	اصفهانیان - کریم ، ۲۶۱
۲۳۲.۲۳۶ ، ۲۴۷.۲۴۸.۲۴۰.۲۵۱	اعتمادالدوله - میرزا ابراهیم شیرازی ، ۱۸۰
۲۵۲.۲۵۳.۲۵۴ ، ۲۵۵.۲۵۶.۲۵۷	۱۵۵.۷۰
۲۵۸.۲۷۶.۲۸۰.۲۸۱ ، ۳۴۶.۳۴۸	اعتمادالدوله - میرزا نصرالله خان (میرزا
۳۴۹.۳۹۷.۳۹۸ ، ۳۹۹.۴۰۰.۴۰۴	آقا خان توری) ۱۱۳.۱۱۹.۱۲۰
۴۱۱.۴۱۳.۴۱۴.۴۱۵.۴۵۷	تا ۱۱۲۸.۱۹۸.۲۳۹.۲۴۸.۲۶۳.۲۶۶
امیر نظام - محمد خان زندک ، ۱۸۸.۱۹۴	۲۶۷.۲۶۹.۲۷۵.۲۷۸.۲۸۰.۲۸۲
۱۹۵.۳۲۶.۳۲۷	۲۸۳.۲۸۹.۲۹۰.۳۰۴.۳۵۴
امینالدوله - عبدالله ، ۷.۸۶.۸۵.۹۳.۹۵	۳۵۵.۳۵۶.۳۵۷.۳۶۱.۳۶۲.۳۶۵
۱۳۲.۲۰۳.۲۰۴.۲۰۵ ، ۲۰۶.۲۰۷	۳۸۰.۳۸۱.۳۸۲.۳۸۳.۳۸۵.۳۸۸
۲۰۸	۳۹۲.۳۹۳.۳۹۴.۴۰۰.۴۰۲.۴۰۳
امینالدوله - فرخ خان کاشی (امینالملک)	۴۰۴.۴۰۵.۴۱۱.۴۱۴.۴۱۷
۲۵۸.۲۵۹.۲۶۰.۲۶۱.۲۶۶.۲۶۷	اعتماد السلطنه - محمد باقرخان ، ۲۷۵
۲۶۸.۲۷۵.۳۰۴.۳۰۸.۳۸۷	اعتماد السلطنه - محمد حجتخان ، ۳۴.۶۲
۳۸۸.۳۹۲.۳۹۳.۴۰۳.۴۰۴.۴۰۵	۸۴.۸۸.۹۵.۱۱۷.۲۵۹.۲۷۵.۳۱۲
۴۱۴.۴۱۷.۴۱۸.۴۵۳	۳۲۵.۳۲۸.۳۳۵.۳۸۹
امینالدوله - حاج محمد حجتخان (رجوع	اعتماد مقدم - مهدیخان ، ۲۶۹
شود به صدراعضهانی)	افشار - میرزا رضاخان ، ۳۲۰.۳۲۱

بلاردی - ویرزنی مارینا ، ۲۱۹
 بوره ، ۲۸۹، ۲۹۹، ۳۰۲
 بوئزانتکت - ژاکوب ، ۸۷، ۲۵
 بوهارنه - اوژن ، ۲۲۱
 بهالله - میرزا حسینعلی ، ۳۳۲
 بهاء الدوله - بهمن میرزا ، ۳۲۵
 بهبانی - سید عبدالله ، ۳۳۷، ۳۳۴، ۳۱۷ ،
 ۴۳۹

بهبانی - سید محمد باقر ، ۳۳۸، ۱۰۶
 بهمن میرزا ، ۳۸۰، ۲۶۵
 بیانی - خانزادها ، ۲۱۲
 بیگلربیگی - فضلعلی قراپاشی ، ۳۳۵ - ۳۳۷
 بیگلربیگی - محمد علیخان ، ۱۴۰ ، ۱۴۱ ،
 ۱۴۷، ۱۴۴
 بینا - دکتر علی اکبر ، ۱۷۶

امین الدوله - میرزا نبی خان ، ۷
 امین السلطان - میرزا علی خان انابک ، ۲۴۰
 ۲۴۱، ۲۴۲، ۲۴۳، ۲۴۶، ۳۱۲، ۳۱۳
 ۳۷۶، ۳۱۷
 انتظام - عبدالله ، ۱۹۰
 انتظام - نصراله ، ۱۹۰
 آندره موروا ، ۳۲۵
 انصاری رشید مرتضی ، ۴ ، ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۴، ۴۲۵،
 ۴۵۸
 اوژلی یارت - سرگرد ، ۱۹، ۲۰، ۲۲، ۲۳، ۲۴،
 ۲۸، ۲۹، ۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۶،
 ۹۸، ۸۹، ۴۱
 اوژن فلاندرن ، ۱۵۳، ۱۵۴
 اورست - لرد ، ۳۶۹
 اهانس خان ، ۴۲۲، ۴۲۱
 ایزید وروبروسکی ، ۲۲۴
 ایسیلاتنی ، ۲۲۲
 ایوانف ، ۱۴۰

پ

ب

پاسکویچ - ژنرال ، ۱۶۳، ۱۶۴
 پامور - کلنل ، ۵۴
 پالیزی - هدایتاله ، ۳۲۸
 پتسیر - سرچارلز ، ۳۳۸
 پالمستون ، ۳۸، ۵۹، ۱۵۲، ۲۵۷، ۲۲۷
 پتینی - ژنرال ، ۲۲۴
 پرژوزف ، ۲۰۲ : ۲۹۰
 پروین خانم (زن میرزا هاشم) ، ۲۸۱، ۲۹۰
 ۳۰۲

پلاک - دکتر ، ۶ : ۲۲۴
 پنگو ، ۴۲۱
 پورداد ، ۳۲۰، ۳۲۱، ۳۳۲
 پیرون ، ۲۰۴

باب سید محمد علی : ۳۳۲، ۳۵۵
 بامداد - مهدی ، ۳۲۴
 بحر العلوم سید محمد ، ۱۰۳، ۱۰۶، ۱۰۸
 براون - ادوارد ، ۱۱۰ ، ۳۱۷، ۳۲۴، ۳۴۶،
 ۴۴۷
 بروجره - حاج علی اکبر ، ۴۵۳
 بروسکی ، ۲۲۴
 بفرولی یزدی - شیخ علی ، ۱۰۶
 بل - میس : ۳۶۷، ۳۶۸، ۳۶۹، ۳۷۱
 بلاردی - پیر ، ۲۲۰

جلیل اردبیلی - سید : ۳۱۵

جمال الدین اصفهانی - سید : ۴۵۲، ۴۵۱، ۳۱۵

جمالزاده - سید محمد علی : ۳۲۱، ۴۳۲، ۴۳۶

جوهر کلام - علی : ۳۲۵، ۳۲۴، ۳۲۸

جونز - سرخارد فورد : ۲۸، ۳۰، ۹۹، ۱۰۰

۲۱۱، ۲۱۴، ۴۵۶

چهارنگیر خان : ۹۰، ۱۷۴

چهارنگیر - نصراله : ۴۳۲

ت

تاج بخش : ۱۳۰

تالبت - میرزا - ۲۴۶

تایللی : ۲۴۳

تبریزی - صدرالدین محمد : ۱۸۴

تره زل - زینال : ۲۱۵

تقی اشیر : ۳۸۱

تقوی - حاج سید نصراله : ۴۷۲، ۴۵۳

تقی زاده - سید حسن : ۳۱۵، ۳۱۷، ۳۱۸، ۳۱۹

۳۲۰، ۳۲۱، ۳۲۲، ۳۲۷، ۴۲۸، ۴۳۲، ۴۴۰

۴۳۴، ۴۳۶، ۴۳۷، ۴۳۸، ۴۳۹، ۴۴۰

۴۴۱، ۴۴۴، ۴۴۶، ۴۴۷، ۴۴۸

تیو سلطان : ۸۳

تیمور میرزا فرمانفرما : ۱۵۰، ۱۵۳، ۱۵۵

۱۷۷، ۳۳۷، ۴۱۶

ترکلی - دکتر احمد : ۲۱۹

ح

حاجی عبدالله : ۲۶

حاجیه مریم خانم : ۱۳۱

حبيب الله - میرزا : ۳۳۶

حجت - سید محمد باقر : ۱۰۴، ۱۰۶

حسام السلطنه - محمد تقی میرزا : ۱۸

حسام السلطنه - سلطان مراد میرزا : ۱۲۹، ۱۳۹

۱۴۰، ۱۴۹، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۶۰، ۲۷۴

۲۷۶، ۲۸۰

حسن - شیخ : ۱۰۶

حسن بن سعید - حاج : ۳۳۰

حسن الحسینی - سید محمد : ۳۳۳

حسینعلی خان : ۱۲۵

حسینعلی طبیب شیرازی - میرزا : ۳۱۱

حسین : ۲۶

حسین - شیخ : ۱۰۶

حسین خان - میرزا : ۳۴۹

حسین میرزا - سلطان : ۲۸۹

حسین میرزا - متولی یاشی قم : ۱۱۷

حسینعلی میرزا فرمانفرما : ۱۲۵، ۱۴۸، ۱۴۹

۱۵۰، ۱۵۳، ۳۸۳

ج

جانسون - دکتر : ۳۳۰، ۳۳۱

جزایری - حسین (عون الملك) : ۴۱۸، ۴۱۹

جعفر - سید : ۱۰۶

جعفر خان کاشی - حاج سید : ۸۴، ۱۵۰، ۳۷۵

جعفر علیخان : ۳۱۰، ۳۱۱

جعفر قلیخان : ۳۱۲

جعفر میرزا : ۱۰۴

خوانساری - سید ابوتراب ، ۱۰۶
خیرپوری - علی مرادخان ، ۳۳۸

حسینقلی خان (منشی محلی سفارت انگلیس) ،
۲۸۶، ۲۳۹

حسینقلی خان قانی ، ۲۸۰

حکیم الملک - ابراهیم حکومی ، ۳۱۵، ۶۶

۴۲۷

حیدرعلیخان ، ۳۲۲، ۳۱۲، ۹۳

حیدری - میرزا احمد خان ، ۳۵۲

د

دالگورکی - پرنس ، ۲۴۰، ۱۳۹

دراموندولف - سر هانری ، ۳۰۰

دریابیگی - محمود ، ۳۳۱

درویش - سیداللهخان ، ۴۳۲، ۳۲۰

دروویل - سرهنک ، ۲۲۷، ۲۲۵

دکون ، ۳۵۵، ۱۱۵

دل شاد خانم ، ۳۱۲

دنیلی - کوچکخان ، ۳۸۱

دنداس - ربرت هانری ، ۸۶، ۸۱، ۲۵

دولشاهی - دکتر اسمعیل ، ۳۲۸، ۳۰۰

دهبان - عنایت الله ، ۳۲۸

دهخدا - میرزا علی اکبرخان ، ۳۱۵

دهکردی - سیدابوالقاسم ، ۹۰

خ

خاجیک ، ۱۲۷

خان باباخان خوانساری ، ۲۸۱، ۲۸۶، ۱۱۴

خان باباخان سردار ، ۲۶۵

خان بهادر ایرانی - میرزا محمد ، ۳۷۴

خانلر میرزا ، ۴۱۳، ۴۱۵

خان ملک ساسانی - سید احمد ، ۱۰۱، ۱۰۲

۴۲۱، ۳۲۱، ۳۱۸، ۳۰۰، ۲۶۰، ۱۳۲

خدایار - ناصر ، ۱۸۹

خدیجه خانم چهاربیتی ، ۱۲۷

خسروخان گرجی ، ۱۱۵

خسرو میرزا ، ۲۱۹، ۱۹۵

خالخالی میرهاشم امام جمعه ، ۳۵۳

خلیل خان حاج میرزا ، ۸۱

خلیل عرب - حاج آقا ، ۳۲۳-۳۲۴

خلیلی - جعفر ، ۳۷۱، ۳۶۷

خلیلی عباس ، ۳۶۷

خواجه اسعد ، ۱۵۵، ۱۵۲

خواجه عیسی ، ۳۴۵

ر

راضی - شیخ ابوالحسن ، ۱۰۶

راضی مشراق - حاج سید ، ۳۷۱

راولپنسون ، ۳۲۳، ۳۲۴، ۳۲۷

راوندی ، ۳۲

رحیم علاف ، ۸۰

سردار اسعد : ۴۴۳.۴۴۲.۴۴۰

سردار علیخان شیبانی : ۳۰۱

سردار ملک : ۲۷۶

سعادت نوری - حسین : ۱۳۱. ۱۳۵. ۱۵۴.

۳۸۲.۳۲۵.۱۹۵

سعیدخان - میرزا : ۳۰۰.۲۹۹.۲۹۶.۲۹۳

سعیدخان بلوچ : ۳۳۷

سلطان حسین شاه : ۴۵۱.۳۰۰

سلطانخان افغانی : ۲۸۶

سلطان محمد میرزا : ۲۸۶

سلماسی - حاج ملاباقر : ۱۸۴.۱۸۳

سلیمان خان : ۴۱۲.۴۱۱.۱۱۵

سلیمان میرزا : ۴۲۸.۴۲۴.۱۵۵.۱۵۴.۸۹

سمیو - آمینوزیو : ۲۱۹

سمیو - سرعنگ بارتلی : ۲۱۹.۲۱۸.۱۳۷

۲۲۴.۲۲۳.۲۲۲.۲۲۱.۲۲۰

سنگلی - شیخ حسن : ۴۵۳

سیف الدوله - حاجی : ۳۸۴. ۳۸۳. ۳۶۲

۳۸۸.۳۸۷.۳۸۶.۳۸۵

سیف الدوله (عبدالذولہ بندی) : ۳۸۳

سیف الدوله - سلطان محمد میرزا : ۱۳۲

۳۸۰

سرف الملوک میرزا : ۳۸۴. ۳۸۳

رستمخان پسر میرزا محمدخان : ۱۳۱

رشتی - حاج میرزا حبیبالله : ۳۷۵

رشید پاشا : ۷۳

رشید پاکوزلکلی : ۱۲۷

رضابگ - باشکاتب : ۷۳

رضاشاه کبیر - اعلیحضرت : ۹۵

رضاقلی میرزا : ۱۴۸. ۱۵۰. ۱۵۳. ۱۵۵.

۴۱۶.۳۴۰.۱۶۱.۱۵۶

رفیق افندی : ۱۲۷

رکن الدوله : ۱۵۰.۱۴۹

رکن الملک صدیقی - عبدالحمین : ۹۴.۹۳

روزولت : ۴۲۳

روشنی زعفرانلو - قدرتالله : ۲۶۱

رویتر - بارون : ۱۰

رویسی - یرنس : ۴۳۳

س

سادات : ۴۲۴

سارتیو - کنت دو : ۱۹۷

سازانوف : ۴۳۶

ساسکی - دوکلاف : ۱۵۶

سالار - محمد حسن خان : ۱۳۹. ۱۴۰. ۱۴۱.

۱۴۷.۱۴۶

سایکس - زرنال : ۲۴۳.۲۴۱

سزهای سراجی : ۲۶۵

سیط - سید حمین : ۱۰۶

سیهر - مورخ الدوله : ۴۲۳.۴۲۲.۴۲۱.۳۱۹

۴۳۱.۴۳۰.۴۲۴

سهالار - میرزا حسینخان : ۱۲۹.۱۳۰.۱۲

سرجی آی : ۲۲۶

سردار ابوالحسنخان : ۳۴۰

ش

شاه خلیل الله : ۳۳۵

شاه عباس کبیر : ۹۲.۹۱

شجاع السلطنه - حتمالی میرزا : ۲۶۱.۱۴۹

۳۸۳

شجاع الملک : ۲۷۲

شریانی - آیت الله : ۱۰۸

الدوله - بيكيريكي منوفي الممالك) ،

۱۹۰۱۸ ، ۸۰۰۶۵ تا ۹۵ ، ۲۰۳

۲۰۸۰۲۰۷

صدرالممالك - نصرالله ، ۱۹۱

صدرهاشمي ، ۸۰

صفائي - ابراهيم ، ۴۳۷، ۴۳۲، ۲۴۱

صمدخان وزاز ، ۴۰۵، ۴۰۴، ۳۸۲، ۳۸۱

صنيعالدوله ، ۴۵۲، ۳۱۷

صور ارفيل - ميرزا جهانگير خان ، ۳۱۵

ض

ضياءالدين - سيد (طباطبائي) ، ۴۳۰

ضياءالدين - لانا (رجوع شود به لانا) ، ۳۲۰

ضياءالسلطنه ، ۱۸۹ ، ۱۹۰ ، ۱۹۱ ، ۱۹۲ ، ۱۹۶

۱۹۷

ضياءالملك ، ۳۲۱ ، ۴۲۲

شرفه - سيد ، ۴۵۲

شريفك اصفهاني ، ۱۰۶

شماغ السلطنه ، ۲۶۶، ۲۴۳، ۲۴۲، ۱۹۲

شعبانملي خان ، ۱۹۰

شفيق - ميرزا (مصلحت گذار ايران در لندن)

۴۱۱، ۴۰۷، ۲۱۱، ۱۹۹، ۸۳، ۶۵

شوشتری - حاج شيخ جعفر ، ۱۰۶

شوشتری - عبدالحسين ، ۴۰۹، ۴۰۸، ۴۰۷

شوشتری - سيد عبدالله ، ۳۸۲، ۳۸۱، ۳۰۳، ۲۹۱

۳۸۹، ۳۸۵ ، ۳۹۱، ۳۹۰ ، ۳۹۲ ، ۳۹۳

۳۹۵، ۳۹۴ ، ۴۰۹ ، ۴۱۰ ، ۴۱۱ ، ۴۱۴

۴۱۸، ۴۱۷، ۴۱۶، ۴۱۵

شوشتری - سيد محمد ، ۳۸۱ ، ۴۰۷ ، ۴۰۹

۴۱۵، ۴۱۴، ۴۱۳، ۴۱۱، ۴۱۰

شيخ الاسلامي - دكتور محمد جواد ، ۳۹

شيخ الطائفة ، ۱۰۲

شيخ طه ، ۱۱۵

شيخ علي - ملا ، ۲۳۰

شيرازي - حسنقلي خان ، ۳۸۱

شيرازي - جهانگير خان ، ۴۵۱

شيرازي - ميرزا آقاي ، ۳۸۱ ، ۲۰۴ ، ۴۰۳ ، ۴۰۴ ، ۴۰۴

۴۱۶

ط

ص

طامسن - سرويليام ، ۲۸۳ ، ۲۸۵ ، ۲۹۱ ، ۳۵۸

۴۰۴، ۳۸۱، ۳۵۹

طباطبائي - ابوالقاسم ، ۱۰۴

طباطبائي - مير علي نقی ، ۱۰۳ ، ۱۰۶

طباطبائي - سيد محمد باقر ، ۱۰۶

طبيب اصفهاني - اسمعيل ، ۳۱۰

طهماسب صفوي - شاه ، ۳۱۰

صادق ، ۲۸۵، ۲۶

صادق نوري - ميرزا ، ۲۶۹

صالح - الهيار ، ۲۲۴

صالح - علي پاشاخان ، ۴۲۴

صالح شيرازي - مهرزا ، ۱۹۴ ، ۱۹۵

صدر اصفهاني - حاجي محمد حسين خان (امين)

عبدالرحیم عرب : ۳۲۹.۳۲۸.۳۲۵

عبدالرسول یزدی - مهرزا ، ۱۱۰.۱۱۱.۱۱۷.۳۱۷

۴۴۷

عبدالرتب و ذفولی ، ۱۱۹

عبدالرشاخان یزدی ، ۳۸۳

عبدالعظیم - حاجی ، ۳۸۶

عبدالغفارخان - میرزا ، ۴۴۱

عبدالکریم قندهاری - حاجی ، ۲۸۳.۲۶۵

عبدالمطلب یزدی - مهرزا ، ۴۵۳

عبدالمحمد محلاتی ، ۳۴۵

عبدالوهاب میرزا : ۷۱

عبدالله - شیخ ، ۱۱۵

عزت الدوله ، ۴۱۴

عسکرخان ارومی ، ۲۰.۱۷.۱۶

عضت الدوله - احمد مهرزا ، ۱۹۲.۱۹۰

علاء السلطه ، ۴۴۱.۳۱۵

علاء الملک ، ۲۴۶.۲۴۳

علی آبادی - میرزا داود خان ، ۳۱۵

علی اکبرخان ، ۳۲۷

علی بابابیک ، ۱۲۶

علیخان دوو (ایلخان قاجار) ، ۱۶۵

علی محمد خان پسر عبدالله خان امین الدوله ،

۱۳۲

علیقلمی مهرزا - شلغزاده ، ۲۵۱.۶۶.۶۵

علیقلمی فراہانی - میرزا ، ۶۴.۵۱

علی یزدی - آقا شیخ ، ۹۰

عماد الدوله - امامقلی میرزا ، ۱۲۶

عمرخان سردار - محمد ، ۳۲۷

عمواوغلی - حیدر ، ۳۱۵.۳۲۸.۳۲۹

عیسی - میرزا ، ۵۷

عین الدوله ، ۳۸۳

ظ

طل السلطان - عیاش - مسعود میرزا ، ۶۱.۳۶

۱۶۵ ، ۱۵۴ ، ۱۵۳ ، ۱۵۰ ، ۱۴۹ ، ۹۱

۳۸۷.۳۸۴.۳۸۳ ، ۱۷۶ ، ۱۷۵ ، ۱۷۲

ع

عامری - محمد خان ، ۴۳۰

عباس کلیددار - سید : ۳۷۵

عباس میرزا نایب السلطنه ، ۵.۴۸.۴۵.۳۴

۵۸.۵۳ ، ۵۸.۵۳ ، ۱۲۹.۲۶۵ ، ۱۳۱.۱۳۲.۱۳۳

۱۴۹ ، ۱۶۳ ، ۱۶۴ ، ۱۷۱.۱۷۲.۱۸۶

۱۸۷ ، ۱۸۸ ، ۱۹۷ ، ۱۸۹.۱۹۲.۱۹۳

۱۹۴ ، ۲۱۵ ، ۲۲۳.۲۲۴.۲۲۷.۳۰۰

۳۵۲.۳۸۳.۳۸۴.۴۱۸.۴۵۸

عباسقلی خان جوانشیر ، ۲۶۴

عباسقلیخان سردار لاریجانی - ۱۱۴ ، ۲۸۷

۳۸۱

عبدالله خان ، ۱۱۷

عبدالله - حاجی میرزا ، ۱۴۴

عبدالله خان بن ابدالله ، ۲۵۷

عبدالحسین خان ، ۹۳

عبدالرحیم خلخالی : ۳۱۵

فرزند ، ۱۱۵

فرهاد متمد - محمود ، ۳۵۲

فریزر - جیمز ، ۳۵ ، ۳۸ ، ۴۱ ، ۴۲ ، ۱۶۰ ،

۱۶۱

فریدون میرزا فرمانفرما ، ۳۳۵

فرید ، ۱۳۶ ، ۱۳۷ ، ۱۳۸

فضل الله ، ۲۸۶

فضل الله - میرزا ، ۲۸۶

فضل الله مازندرانی ، ۱۶۵

فضل الله نواب - میرزا ، ۱۱۴

فن کلردرف ، ۳۲۰

فیروز میرزا ، ۳۳۵

غ

غازالدین حیدر هندی ، ۳۶۸ ، ۱۰۰

غلامحسین ، ۲۶

غنی - دکشی قاسم ، ۴۲۱ ، ۱۱۲

ف

فابویه ، ۲۰۰ تا ۲۱۷

فاتح ، ۱۶۱

فاگر گرین ، ۲۲۴

فتح الله خان - مافی ، ۳۵۳

فتحعلیخان ، ۱۳۱

فتحعلیشاه ، ۱۱ ، ۲۳ ، ۲۸ ، ۳۱ ، ۳۵ ، ۳۶ ، ۴۱

۴۲ ، ۵۵ ، ۸۰ ، ۸۳ ، ۸۶ ، ۸۸ ، ۸۹ ، ۹۲ ، ۹۴

۹۵ ، ۱۳۱ ، ۱۳۸ ، ۱۴۸ ، ۱۴۹ ، ۱۵۴

۱۶۴ ، ۱۶۵ ، ۱۶۷ ، ۱۶۸ ، ۱۷۱ ، ۱۸۹

۱۹۲ ، ۱۹۳ ، ۲۰۰ ، ۲۰۱ ، ۲۰۳ ، ۲۰۷

۲۱۰ ، ۲۱۱ ، ۲۱۲ ، ۲۱۴ ، ۲۲۶ ، ۲۲۷

۲۵۰ ، ۲۸۱ ، ۲۸۴ ، ۳۰۷ ، ۳۳۴ ، ۳۲۸

۳۸۳ ، ۳۸۹ ، ۴۵۸ ، ۴۵۶

فرامرزی - احمد ، ۴۴۴

فرانت - کلنل ، ۳۸۷ ، ۱۱۵

فراهانی ، محمد رضاخان ، ۲۸۶

فرمانفرما - حسینعلی میرزا ، ۱۵۰ ، ۱۴۸ ،

۳۸۳

ق

قائم مقام - ابوالقاسم (فراهانی) ، ۳۶ ، ۱۱۰ ، ۵

۴۴ ، ۶۸ ، ۱۳۴ ، ۱۵۰ ، ۱۸۸ ، ۱۹۳ ، ۱۹۴

۲۳۰ ، ۴۵۶ ، ۴۵۷

قائم مقام - میرزا (معروف به میرزا بزرگ) ، ۵

۵۴ ، ۵۷ ، ۱۳۲ ، ۲۱۵

قائم مقامی ، مهندس جهانگیر ، ۳۵۲

قاسم میرزا - ملک ، ۲۱۹

قراچای - خراف ، ۳۸۱

قزوینی - میرزا محمد خان ، ۳۲۰ ، ۳۲۲

قندهاری - حاج عبدالکریم ، ۳۹۷ تا ۴۰۲

قوام الدوله - محمد علیخان ، ۲۴۳

قهرمان میرزا یزدی ، ۳۸۴

کومل - ژنرال ، ۲۲۱
 کهندل خان ، ۳۳۶،۳۰۱
 کوفیاد میرزا ، ۱۱۶

ک

ک

کابلی - محمدحسن خان ، ۱۰۴
 کانرین ، ۴۵۹
 کاظم ، ۳۹۲،۳۹۱
 کاظم جی ، ۳۷۱
 کاظمزاده ، ۴۳۲،۳۲۱،۳۲۰

گاردان - ژنرال ، ۲۰۱،۱۳۶ ، ۲۰۷ ، ۲۱۰ ،
 ۲۱۶

کاظم یسزدی - سید ، ۳۶۷،۸ ، ۳۶۹ ، ۳۷۰ ،
 ۴۳۹،۳۷۶،۳۷۴

کاریوت ، ۳۷۴
 گاولد - ربرت فریدریک ، ۲۹،۲۸
 گرانٹ - داف ، ۳۷۸،۳۷۷،۶۲،۶۱
 گرانویل - لرد ، ۱۰

کاستلری - لرد ، ۴۱،۲۰
 کاسمی - دکتر نصرالله ، ۲۷۸
 کاکس - سریرسی ، ۳۶۹

گرمرودی - حاجی میرزا مسعود ، ۸ ، ۶۳ ،
 ۴۰۸،۴۰۷،۱۹۹ تا ۱۸۶،۱۷۵،۱۷۴
 ۴۵۷

کانینگ - لرد ، ۴۲۸،۳۶۹،۵۵ ،
 کیه ، حاجی محمد ، ۱۰۲
 کرزن - لرد ، ۴۴۲،۳۳۲،۳۲۸،۳۲۴،۳۴

گری - لرد ، ۵۵
 گری - سر ادوارد ، ۳۷۸،۳۷۷
 گریبایندوف ، ۱۶۲،۱۳۵،۶۵ تا ۱۷۷،۱۷۶ ،
 ۳۰۷،۱۹۴،۱۸۳،۱۸۰،۱۷۹

کریمخان رشتی - میرزا ، ۴۲۳
 کریمخان زند ، ۳۰۰،۱۶۶،۹۴
 کریمی - نادعلی ، ۳۲۷،۳۲۶
 کسروی ، ۳۷۴

کلین خانم ، ۲۸۱
 کوبینو - کنت ، ۳۶۴ ، ۳۹۱ ، ۳۹۲ ، ۳۹۵ ،
 ۳۱۶،۴۱۵

کشیکچی باشی - نصرالله خان ، ۳۵۳
 کشیکچی باشی - محمد مهدی ، ۱۰۶
 کلارندن - لرد ، ۳۶۲،۳۶۱،۳۰۴،۳۰۲
 کلب باقرهتدی - سید ، ۱۰۶
 کلیف - رد ، ۳۰۴

کمبل - سر جان ، ۴۶ ، ۴۷ ، ۴۹ ، ۵۰ ، ۵۱ ، ۵۲ ،
 ۵۶ ، ۵۷ ، ۵۸ ، ۵۹ ، ۶۲ ، ۶۳ ، ۶۴ ، ۷۱ ، ۷۲ ،
 ۱۵۰ ، ۱۸۰ ، ۱۸۶ ، ۱۸۷ ، ۱۸۸ ، ۲۱۹ ،
 ۴۵۷،۴۵۶

ل

لاتاهندی (ضیاءالدین) ، ۳۲۰
 لایارد ، ۱۵۳،۱۲۹

کوتلورفسکی ، ۲۲۵
 کوچکخان ، ۲۸۷،۱۱۴

۳۵۲، ۳۵۲، ۳۴۶، ۳۴۵، ۳۱۷، ۲۵۷
 ۴۰۷، ۴۰۶، ۴۰۴، ۳۸۶، ۳۸۴، ۳۸۳
 ۴۱۱، ۴۱۰، ۴۰۹، ۴۰۸

محمد علی بیگ ، ۲۶

محمد علی خان (پیراصفالدوله) ، ۱۴۳

محمد علیخان بلوچ ، ۳۴۰

محمد علیخان کتانی - میرزا : ۱۶۵

محمد علیشاه (محمد علی میرزا) ، ۳۱۳، ۱۸

۴۳۸، ۳۸۶، ۳۲۴، ۳۱۸، ۳۱۷، ۳۱۴
 ۴۵۲

محمد علی شیرازی - میرزا ، ۷ ، ۶۳ ، ۷۰ تا

۱۹۸، ۱۹۶، ۱۲۸، ۷۹

محمد قلیخان ، ۱۴۵

محمد کشی - سید : ۱۰۶

محمد کاظم خراسانی - آخوند ، ۳۲۹، ۳۷۵

۴۴۸، ۴۴۷، ۴۴۶، ۴۴۰

محمد نبی خان ، ۳۲

محمد ولی خان ، ۱۳۸

محمد ولی خان قاسملوی افشار ، ۱۶۵

محمد ولی میرزا ، ۲۵۱

محمد یزدی - سید : ۳۷۱

محمد یوسفخان هراتی ، ۳۰۱، ۲۶۰

محمود محمود ، ۳۵، ۳۴ ، ۱۰۰ ، ۱۰۳، ۱۰۲

۴۴۲، ۳۳۳، ۲۴۳، ۱۰۶

محتشم السلطنه : ۳۱۸

محرط طباطبائی - سید محمد ، ۴۵ ، ۴۵۰

۴۵۸، ۴۵۵

مدرس - سید حسن ، ۴۳۳

مدرسی چهاردهی - مرتضی ، ۳۷۶

مرتضی هندی - سید ، ۱۰۶

مریم خانم ، ۱۸۹

مستوفی الممالک - حسن (مستوفی) ، ۳۱۸

۴۲۸، ۴۲۲، ۳۲۱

مسعود انصاری - عبدالحمید ، ۱۸۹، ۱۹۰

لیج - ۴۴۳، ۴۴۲، ۴۴۱، ۴۴۰، ۴۳۶، ۴۳۴

لیون - پرنس : ۵۵

م

مار - (تاجر انگلیسی) : ۲۲۲

مازندرانی - شیخ زین العابدین ، ۱۰۶

مازندرانی - شیخ عبدالله ، ۴۴۰، ۴۳۹، ۱۰۶

مازندرانی - وحید ، ۱۷۷

ماکتر (هکتر) : ۳۸۲

مالسوف ، ۱۷۶

محمد اسمعیل ، ۲۸۵

محمد اکبر ، ۳۲۷

محمد یاقرخان ، ۳۴۲، ۳۴۰

محمد حسن - شیخ ، ۱۰۶

محمد حسین فشارکی - ۱۲ ، ۹۰

محمد خان ، ۱۶۵

محمد خان - میرزا ، ۱۴۳

محمد خان بیگلربیگی ، ۱۳۰، ۱۳۱

محمد خان سید ، ۳۰۱

محمد خراسانی - آفاشیخ ، ۹۰

محمد رحیم خیابان ، ۲۸۵، ۲۶

محمد رضاخان ، ۳۸۴، ۳۱۰

محمد رضا خان کرامی - سید ، ۳۷۵

محمد رضا خان مازندرانی ، ۳۱۰

محمد رضا سراوات ، ۳۱۵

محمد شاه ، ۳۶ ، ۴۶ ، ۴۹ ، ۵۱ ، ۵۴ ، ۵۶ ، ۵۸

۵۹ ، ۶۱ ، ۶۲ ، ۶۳ ، ۶۵ ، ۶۶ ، ۷۵ ، ۷۶

۱۱۶ ، ۱۱۶ ، ۱۱۸ ، ۱۲۲ ، ۱۳۱ ، ۱۳۶

۱۳۸ ، ۱۵۰ ، ۱۵۱ ، ۱۵۲ ، ۱۵۳ ، ۱۵۴

۱۵۵ ، ۱۸۱ ، ۱۹۱ ، ۱۹۳ ، ۱۹۴ ، ۱۹۷

۲۲۴ ، ۲۳۰ ، ۲۳۱ ، ۲۴۸ ، ۲۴۹ ، ۲۵۲

ملك زاده ، ۳۱۵	مستشار الدوله ، ۴۵۳
ملك الشعراء - فتحعليخان صبا : ۸۰	مسیح - حاجی میرزا ، ۱۷۴ ، ۱۷۶ ، ۱۸۰
ملك المتكلمين ، ۴۵۱ ، ۳۱۵	۱۸۱ ، ۱۸۲ ، ۱۸۳
ملكخان - عیسیز (ناظم الدوله) ، ۸۱ ، ۹۰	مشور الدوله (حسن) ، ۴۲۸
۸۲ ، ۸۴ ، ۸۹ ، ۱۰۰ ، ۱۰۰ ، ۲۴۲ ، ۲۴۳ ، ۲۶۱	مشور الدوله - جعفر ، ۷۶ ، ۷۷
۳۰۰ ، ۳۲۷ ، ۴۵۲	مشیر الملك - مهدیخان ، ۴۴۱ ، ۴۳۴
ملویل - لرد ، ۸۷ ، ۲۳	مشیری - علی ، ۲۲
مهد علیا - (جهان خانم) ، ۱۱۳ ، ۱۱۵ ، ۱۲۳	مشیری - محمد ، ۱۸۸
۱۹۰ ، ۲۴۹ ، ۲۵۰ ، ۲۵۱ ، ۲۵۳ ، ۲۵۴	مصطفی - میرزا ، ۱۹۳
۲۵۵ ، ۲۵۶ ، ۳۵۴ ، ۳۵۵ ، ۳۴۹	مصطفی افشار ، ۱۹۵
مهدی - سید ، ۳۷۱	مصطفی خان - سرتیپ ، ۲۸۴
مهدی - شیخ ، ۱۰۶	مظربك - دكتور ، ۳۷۴
مهدیقلی - میرزا ، ۲۶۴	مظفر الدینشاه ، ۱۰۶ ، ۲۴۳
میتفورڈ ، ۱۵۳ ، ۱۵۴ ، ۱۵۵	مناضد السلطنه ، ۳۱۵
میسر علیشقی خان ، ۱۱۴ ، ۳۸۱ ، ۳۸۲ ، ۳۸۵	معمد الدوله - فرهاد میرزا ، ۱۱۴ ، ۱۱۵
۳۸۹ ، ۳۹۰ ، ۳۹۲ ، ۳۹۳ ، ۳۹۴ ، ۳۹۵	۱۹۶ ، ۲۴۵ ، ۲۷۵ ، ۲۸۶ ، ۲۹۷ ، ۳۵۱
میر نصیرخان ، ۳۲۸	۳۵۳ تا ۳۶۶ ، ۳۸۰ ، ۳۸۲
میرحاشم ، ۳۹۳	معمد الدوله نشاط اصفهانی ، ۸۱
میرزای شیرازی ، ۳۲۵	منازه - حاجی محمد اسمعیل (عین الضرب) ، ۴۵۳
میلرڈ - چارلز - و ، ۳۹	مفاخر الملك ، ۴۵۳
میلیسیو - دكتور ، ۴۲۴	مقتدر الملك ، ۴۱۸ ، ۴۱۹
میکنده - میرزا سلیمانخان ، ۳۱۵	ممتاز السلطنه - صمدخان ، ۴۳۶ ، ۴۴۰ ، ۴۴۱
مؤتمن الملك ، ۴۲۸	۴۴۲ ، ۴۴۳ ، ۴۵۳
مود - ژنرال ، ۳۷۳	مكدونالد كيز ، سرجان ، ۵۵ ، ۶۹ ، ۷۰ ، ۷۲
موره - (مورای) ، (مسری) ، ۲۶۸ ، ۲۸۲	۱۷۸ ، ۱۷۹ ، ۱۸۰ ، ۱۸۲ ، ۱۸۴ ، ۱۸۵
۲۸۳ ، ۲۸۷ ، ۲۹۰ ، ۲۹۱ ، ۲۹۲ ، ۲۹۳	۲۲۳
۲۹۷ ، ۲۹۸ ، ۲۹۹ ، ۳۰۰ ، ۳۰۲ ، ۳۰۴	مكتاتن - لرد ، ۳۲۷
۳۶۱ ، ۳۶۲ ، ۳۸۱ ، ۳۸۵ ، ۳۸۹ ، ۳۹۱	مكئیل - سرجان ، ۱۹۶ ، ۴۰۸ ، ۴۰۹
۳۹۲ ، ۴۰۱ ، ۴۰۳ ، ۴۰۴ ، ۴۱۶ ، ۴۱۷	ملك آرا - عباس میرزا ، ۱۱۳ ، ۱۲۸ تا ۱۲۹
مویرا - لرد ، ۲۲ ، ۲۹	۳۵۴ ، ۳۵۵ ، ۳۵۶
موریه - جیمز ، ۱۹ ، ۲۰ ، ۲۵ ، ۴۵ ، ۴۶ ، ۵۱	ملك آراء - محمد قلی میرزا ، ۱۴۹
	ملك التجار (امین الضرب) ، ۴۵۱
	ملك التجار بوشهری - محمد مهدی ، ۳۳۰

صورت السلطان ، ۳۱۵

نصیر خان ، ۳۳۸

نظام الدوله - حسینخان ، ۲۳۴.۲۸۷.۱۱۴

نظام الملك ، ۳۵۷.۲۷۸

نظر علیخان افشار ارومی ، ۱۷۰.۱۶۴

نفیسی - سعید ، ۲۰۷.۲۰۶.۲۰۵.۱۷۹

نواب ، ۳۳۷.۴۳۲.۳۳۶.۳۰۹.۲۸۹

نواب - حینعلی خان ، ۱۸۲.۱۸۱.۱۷۷

نواب ، ۱۸۴.۱۸۳.۲۴۶.۲۴۵.۲۴۲.۲۴۱

نواب ، ۳۱۲.۲۵۳.۲۵۰.۲۴۷

نواب - حینعلیخان ، ۳۱۳.۳۱۲.۲۴۶

نواب ، ۳۱۵.۳۱۷.۳۱۸.۳۱۹.۳۲۱.۳۲۱

نواب ، ۴۴۷.۴۳۴.۴۲۲

نواب - عباسقلیخان ، ۲۶۳.۳۱۲.۳۱۳

نواب ، ۳۱۳.۳۱۴

نواب - میرزا محمد علیخان ، ۳۱۱.۳۱۲

نوابی - رضاقلیخان ، ۸۳

نوبری - میرزا اسمعیل ، ۳۲۱.۳۲۰

نوت - زرنال ، ۳۳۸

نورزاده بوشهری - اسمعیل ، ۳۲۹

نوری - میرزا سیداللهخان ، ۳۴۸

نوری - شیخ فضل الله ، ۳۳۹

نوریان ، ۳۱۹

نهر الدوله - پرویز میرزا ، ۱۹۲

نیکلای اول - نزار ، ۱۶۳

نیکلای دوم ، ۱۲۹

نیکولا ، ۱۹۸

نیکومنش - اسمعیل ، ۳۲۷

نیومارچ - کلنل ، ۱۰۵.۱۰۴

ن

نابیر - سر ، ۳۳۸

نابلسون ، ۲۱۵.۲۱۴.۲۰۷.۱۹۳.۸۶.۳۶

نادر شاه ، ۲۲.۱۸

نادر میرزا ، ۳۵۱

ناصرالدینشاه ، ۱۱۷.۱۱۳.۱۱۳.۷۳.۱۱۰.۹

نادر شاه ، ۱۲۳.۱۲۰.۱۲۹.۱۲۷.۱۲۸

نادر شاه ، ۱۳۹.۱۹۸.۲۲۹.۲۵۰.۲۵۳.۲۵۲

نادر شاه ، ۲۵۴.۲۵۵.۲۵۶.۲۶۳.۲۶۹.۲۷۶

نادر شاه ، ۲۷۵.۲۷۶.۲۷۸.۲۸۰.۲۸۱.۲۸۲

نادر شاه ، ۲۹۱.۲۹۶.۲۹۹.۳۰۰.۳۲۴.۳۲۵

نادر شاه ، ۳۳۰.۳۳۶.۳۵۱.۳۵۵.۳۵۶.۳۵۷

نادر شاه ، ۳۶۰.۳۸۰.۳۸۶.۳۸۹.۳۹۴.۴۰۲

نادر شاه ، ۴۰۴.۴۰۶.۴۱۱.۴۱۴.۴۲۳.۴۲۷

نادر شاه ، ۴۴۳.۴۵۱

ناصر الملك - نایب السلطنه ، ۲۳۴.۲۳۳

ناصر الدوله - محمد ابراهیم ، ۹۳

ناله ملت - میرزا آقا ، ۳۲۰

نامق پاشا ، ۱۲۷

نایل الدوله - علیقلیخان ، ۳۱۹

نجانقلی میرزا فرمانفرما ، ۱۵۰.۱۵۶

نجم آبادی - حاجی میرزا ، ۴۵۸

نجم آبادی - آقا حسین ، ۱۰۲

نجم آبادی - شیخ عبد العسین ، ۴۵۸

نصرت اللهخان جهانگیر ، ۳۲۰

۵

- هادی اصفهانی - شیخ : ۱۰۶
 هاردینک - سرارتور : ۱۰۶، ۱۰۵، ۱۰۴، ۹۷
 ۳۱۹، ۱۰۸
 هاشم : ۲۶
 هاشم خان - حاج : ۱۳۲، ۱۳۱
 هاشم خان نوری اسفندیاری - میرزا : ۱۱۳
 ۳۰۷، ۳۰۶، ۲۹۸، ۲۹۵ تا ۲۸۱، ۲۶۴
 ۳۰۸
 هایک : ۴۲۰
 هدایت - رضاقلیخان : ۱۱۵
 هدایت - مخبرالسلطنه : ۲۶۹
 هلاکو میرزا : ۱۵۵، ۱۵۰
 همایون شاه - گورکانی : ۳۱۰
 همایون شهریاری : ۲۸۷
 هنری یول : ۳۳۸
 هولیسته - جون : ۳۶۸، ۳۶۷
 هیتلر : ۴۲۵

۵

- یرمولف : الکسی پتروویچ : ۱۶۳
 یزدانبخش : ۱۴۱
 یعقوب خواجه : آغامیرزا : ۱۶۷، ۱۶۸، ۱۶۹
 ۱۷۶، ۱۷۲، ۱۷۱
 یکانی - اسمعیل : ۳۲۰
 یونس خان - میرزا : ۷۱

۶

- واتسن - گرنت : ۲۵۳، ۲۵۲، ۱۷۷
 والوسکی : ۲۸۹
 والی میرزا : ۱۵۳
 وتوق الدوله : ۴۳۰، ۴۱۴
 وحید مازندرانی : ۱۳۹
 وحیدالملک : ۴۱۴
 وزیرلشکر - هدایت الله : ۸۴
 وزیرنظام - فضل الله : ۲۵۴، ۲۵۳، ۷
 وکیل التجار خراسانی - ملامهدی : ۱۳۷
 ۳۰۹، ۱۳۸
 وکیل الدوله - حاج آقا حسن عرب : ۳۲۴ تا
 ۳۳۰
 وکیل الملک کرمانی - محمد اسمعیل خان :
 ۲۸۱
 ونس - میرزا : ۲۴۶
 وحیدالملک : ۴۲۴
 ونکهوس - رابرت : ۳۳۰
 ویکتوریا - ملکه : ۴۲۸، ۳۲۸
 ویلسن - داوید : ۲۰۷
 ویلی - گاردن - ۳۳۹
 ویلیام استیل : ۲۰۶
 ویلیام چهارم : ۱۹۶
 ویلک - هنری : ۲۲۲
 ویلیمز - کنل : ۷۶

برادران کاراهازوف

نوشته: داستایوسکی

ترجمه: مشفق همدانی

فرزندان سانچز

نوشته: اسکالر نویسی

ترجمه: حشمت الله کامرانی

خرمگس

نوشته: اتل لیلیان و پنیچ

ترجمه: داریوش شاهین

خاک خوب

نوشته: پیرل. س. بیاک

ترجمه: داریوش شاهین

بیچک

نوشته: گراتزیا دلدا

ترجمه: بهمن فرزانه

طلوع آزادی

نوشته: لاری کالینز

ترجمه: محمد عباد زاده کرمانی

میشل عزیز

نوشته: ناتالیا گینزبورگ

ترجمه: بهمن فرزانه

ظهور و سقوط رایش سوم

نوشته: ویلیام شایرر

ترجمه: رضا عقیلی

دوقرن سکون

نوشته: دکتر عبدالحمین زرین کوب

شعری دروغ شعری نقاب

نوشته: دکتر عبدالحمین زرین کوب

یادداشت‌های وان‌دیشه‌ها

نوشته: دکتر عبدالحمین زرین کوب

از چیزهای دیگر

نوشته: دکتر عبدالحمین زرین کوب

ریشه‌ها

نوشته: آکس هاپلی

ترجمه: محمد تقی کرباسی

حسن مروی

داستان دو شهر

نوشته: چارلز دیکنز

ترجمه: ابراهیم یونسی

معصومه شیرازی

نوشته: سیدمحمدعلی جمالزاده

قنبرعلی

نوشته: سیدمحمدعلی جمالزاده

جنگ ترکمن

نوشته: سیدمحمدعلی جمالزاده

کهنه و نو

نوشته: سیدمحمدعلی جمالزاده

هفت کشور

نوشته: سیدمحمدعلی جمالزاده

قصه های کوتاه برای بچه های رشدار

نوشته: سیدمحمدعلی جمالزاده

تنگسیر

نوشته: صادق چوبک

سنگ صبور

نوشته: صادق چوبک

روز اول قبر

نوشته: صادق چوبک

خیمه شب بازی

نوشته: صادق چوبک

چراغ آخر

نوشته: صادق چوبک

انتری که لوپیش مرده بود

نوشته: صادق چوبک

استعمار جدید

نوشته: حسن صدر

سردار جنگل

نوشته: ابراهیم فخرانی

مردی از جنگل

نوشته: اسماعیل رائین

حقوق بگبران انگلیس در ایران

نوشته: اسماعیل رائین

حیدرخان عمواوغلی

نوشته: اسماعیل رائین

درمانوردی ایرانیان

نوشته: اسماعیل رائین

پیرم خان سردار

نوشته: اسماعیل رائین

فرزندان سانچز

نوشته: اسکارلوپس

ترجمه: حشمت الله کامرانی

مرده کشان جوزان

نوشته: ابوالقاسم پاینده

بازنگران عصر طلایی - سیدحسن مدرس

نوشته: ا. خواجه نوری

بازنگران عصر طلایی - علی دشتی و ..

نوشته: ا. خواجه نوری

بازنگران عصر طلایی - سپید امیراحمدی

نوشته: ا. خواجه نوری

بازنگران عصر طلایی - علی شهبلی

نوشته: ا. خواجه نوری

تاریخ سیاسی اسلام

نوشته: دکتر حسن ابراهیم حسن

ترجمه: ابوالقاسم پاینده

خداوند الموت

نوشته: پل امیر

ترجمه: ذبیح الله منصورى

ملاصدرا

نوشته: هانری کوربن

ترجمه: ذبیح الله منصورى

مفرد متفکر جهان شیعه

مرکز اسلامی استراسبورگ

ترجمه: ذبیح الله منصورى

سه نامه از پیامبر

مترجم و گرد آورنده: ابوالقاسم پاینده

نهج الفصاحه

مترجم و گرد آورنده: ابوالقاسم پاینده

اهام حسین (ع) و ایران

نوشته: کورت فرشیلر

ترجمه: ذبیح الله منصورى

احکام قرآن

نوشته: دکتر محمد خزائلی

زندگانی امام حسین (ع)

نوشته: زین العابدین رهنما

محمد (ص) پیامبر جاویدان

نوشته: داریوش شاهین

فلسفه یا پژوهش حقیقت

نوشته: پرفسور لوین

ترجمه: دکتر جلال الدین مجتبیوی

فلسفه و علوم انسانی

نوشته: لوسین گلدمن

ترجمه: حسین اسدیپورپیرانقر

خرد و انقلاب

نوشته: هربرت مارکوزه

ترجمه: محسن ثلاثی

انتقال علوم یونانی به عالم اسلام

نوشته: دلیسی اولیری

ترجمه: احمد آرام

سلیمان فارسی

نوشته: محمد عبدالحلیم عبد الله

ترجمه: حسن فرامرزی

ابودر شفقاری

نوشته: جمعی از دانشمندان عرب

ترجمه: حسن فرامرزی

دو هزار دانشمند در جستجوی خدای بزرگ

نوشته: رایمونند روایه

ترجمه: فرامرزی بزرگ

حقوق زن در اسلام و اروپا

نوشته: حسن صدر

الجزایر و مردان مجاهد

نوشته: حسن صدر